

olemme projisoineet viktoriaanisen ja protestanttisen vakavuuden kaikkea tragediaan liittyvään ja alunperin pakanallista kohtaan. Näin Pagliankin mukaan Saden tekstissä kaikuu satyyrinen nauru, jossa luonto on aina vetämässä mattoa mahtipontisten ideaaliemme ja utopioidemme alta.

Samaan tragediseen nauruun viittasi myös Gilles Deleuze Nietzsche kohdalla. Se, joka ei lue Nietzscheä (ja Sadea) nauramatta, ja nauramatta makeasti, asetuu leijuvaksi subjektiksi, joka ei tajua olevansa historiallinen olento, jonka on nauramalla ja naurunalaisena ravisteltava itseään, jotta näkisi oman syvällä selkärangassa olevan historiallisuutensa ja rationaliteettinsa. Deleuzelle tämä nauru muodostaa vastakulttuurin horisontin. Se on "skitsonaurua" tai vallankumouksellista iloa, joka asetuu (freudilaista?) narsistista ahdistustamme ja syyllisyydentunnettamme tai sisäistä traagisuuttamme vastaan. Kuolemaantuomittu ja kymmeniä laitosvuosia viettänyt Sade nauroi teoksissaan makeasti itselleen ja kulttuurilleen. Näin hänestä ei voi tehdä pelkästään sisäisyyden edustajaa.

Airaksinen ei lopultakaan osaa nauraa Sadelle ja itselleen, vaan esiintyy painavuuden henkenä, joka etsii teoriaa, ja erityisesti sisäisen paheen teoriaa.

Reijo Kupiainen



AITO ASIA

Charles Taylor, *Autenttisuuden etiikka*. (*Ethics of Authenticity*, 1992.) Suomentanut Timo Soukola. Gaudeamus, Helsinki 1995. 157 s.

Charles Taylor on huomattava kanadalainen nykyfilosofi, joka on tullut tunnetuksi mm. teoksestaan *Sources of the Self* ja

Hegel-kirjoistaan *Hegel* (1975) ja *Hegel and Modern Society* (1979). Yksi Taylorin keskeisistä teemoista ensimmäisestä monografiastaan *The Explanation of Behaviour* (1964) lähtien on ollut erilaisten reduktionististen hankkeiden vastustaminen. Osansa kriitikoista ovat saaneet mm. behavioristinen psykologia ja koko positivistinen tieteenihanne sekä monet muut luonnontieteelliseen selitysmalliin perustuvat projektit ihmistieteiden alueella. Lähinnä hänen tarkoituksenaan on ollut vastustaa positioita, joita voidaan luonnehtia 'naturalistisiksi'. Naturalismilla tarkoitetaan tässä sellaisia reduktionistisia hankkeita, jotka virheellisesti kuvittelevat ihmisen ja ihmisyhteisöjen olevan analysoitavissa puolueettoman päättäjän riippumattomasta ja objektiivisesta perspektiivistä. Ihmistieteissä tällaiset epäkulttuurilliset tarkastelut eivät toimi, sillä ne erehtyvät pitämään objektiivisina tosiseikkoina ilmiöitä, jotka ovat historiallisesti muodostuneita ja tyypillisiä vain tietylle elämämuodolle.

Taylorin erään keskeisen tukimuskohteen, modernin identiteetin, suhteen tämä tarkoittaa sitä, että naturalistiset ja epäkulttuuriset selitysmallit luulevat länsimaisen modernisuuden keskeisten piirteiden (kuten individualismin nousun, välineellisen järjen korostamisen, tosiasioiden ja arvojen erottamisen, 'maallistumisen') olevan kaikkien inhimillisten kulttuurien potentiaalinen kehitysaste. Taylor itse pyrkii omassa historiallissa ja kulttuurillisessa tarkastelussa korostavassa näkemyksessään hahmottamaan modernia ihmistä ja modernin kulttuuria vain eräänä mahdollisena elämänmuotona. Modernilla (länsimaisella) ihmisellä on oma historiansa, joka ei ole muotoutunut välttämättömien kehityskulkujen mukaan, vaan ihmisen itsensä käymien kiistojen ja kamppailujen myötä. Tätä modernia identiteettiämme Taylor tutkii myös *Autenttisuuden etiikassa*.

Modernisuuden hankaluudet

Autenttisuuden etiikassa Taylor ei käytä niin mittavaa lähdeaineistoa ja samanlaista tutkimuksellista tarkkuutta kuin huomattavassa länsimaisen identiteetin rakennuspuita tutkivassa teoksessaan *Sources of the Self*. Tämä selittyy sillä, että *Autenttisuuden etiikan* pohjana on neljä radioesitelmää (jotka julkaistiin alun perin vuonna 1991 nimellä *The Malaise of Modernity*). Modernin identiteetin aineksesta Tayloria huolestuttavat tällä kertaa lähinnä (1) individualismi ja (2) välineellisen järjen ylivalta sekä (3) ne ongelmat, joita näistä kahdesta mahdollisesti aiheutuu.

Taylorin mukaan modernin individualismin tekee mahdolliseksi uuden ajan alusta alkanut vanhan hierarkisen maailmanjärjestyksen murentuminen. Nykyään

yhä useammalla ihmisellä on mahdollisuus aivan toisessa mittakaavassa kuin aiemmin valita oma elämäntapansa, vakaumuksensa jne. sekä näin hallita oman elämänsä edellytyksiä. Emme enää ole suuressa määrin perittyjen roolimme ja asemiemme vankeja, eikä yhteisömme perustu Jumalan tai luonnon asettamaan järjestykseen. Välineellisellä järjellä Taylor taas tarkoittaa sellaista maksimaaliseen tehokkuuteen pyrkivää rationaalisuutta, jota käytämme pyrkiessämme saavuttamaan jonkin päämäärän mahdollisimman taloudellisesti. Tämänkaltaista kustannus-hyöty-analyysiä voisi Heideggerin termin kutsua "laskevaksi ajatteluksi".

Itse aktiivisesti politiikkaan osallistuneena Taylor on myös huolissaan poliitikasta vieraantumisesta, jota individualismi ja välineellisen järjen korostaminen vahvistavat. Poliitikasta vieraantumisesta taas muodostuu itse itseään vahvistava kehä: mitä enemmän politiikasta vieraannumme, sitä vähemmän meillä on vaikuttamisen ja kontrolloinnin mahdollisuuksia, ja mitä vähemmän meillä on mahdollisuuksia vaikuttaa, sitä vieraammalta ja ulkopuolisemmalta politiikka meistä tuntuu.

Tämänkaltaista modernisuutta koskevaa keskustelua on käyty runsaasti eri muodoissa. "Modernisuuden tuomitsijat" näkevät modernin ajan 'edistyksen' vain rappiokulkuna, jonka myötä olemme menettäneet korkeammat ideaalimme ja latistuneet narsistisiksi ja itseemme käreiksi oman edun tavoittelijoiksi. "Modernisuuden ylistäjät" taas näkevät modernin ajan voittokulkuna, joka on mahdollistanut yksilönvapaudet ja luonut yksilöille mahdollisuudet itsensä löytämiseen ja itsemääräämiseen. Tässäkin kiistassa Taylor on aristotelisen "kultaisen keskitien" kulkija. Hänen näkemyksensä mukaan sekä modernisuuden ylistäjät että arvostelijat ovat molemmat väärässä, sillä kumpienkin näkemykset perustuvat liian yksipuoliseen tulkintaan modernisuudesta. Molemmissa näkökannoissa on myös oma järkensä, joten ei ole hyödyllistä yksioikoisesti väitellä modernisuuden puolesta tai vastaan. On tutkittava modernisuuden sisältöä ja kiisteltävä sen oikeasta tulkinnasta.

Oikeaa ja väärää aitoutta

Modernilla ajalla alkaa muodostua sille ominainen etiikka, jota Taylor kutsuu "autenttisuuden etiikaksi". Autenttisuuden etiikka perustuu ajatukseen ihmisestä itsensä etiikan lähteenä: hyvyys voidaan löytää/tunnistaa omista sisäisistä moraalisisistä tuntemuksistamme. Etiikan lähde nähdään olevan meissä itsessämme, eikä esimerkiksi Jumalassa, joten "(m)eidän on saavutettava kyky kuunnella moraalitunteita, jotta voisimme olla aitoja ja ehjiä ihmisiä" (s. 56). Ihmisenä olemisenkaan ei enää ainaakaan romantiikan jälkeen ymmärretä

olevan kaikkien ihmisten kohdalla samanaista, vaan meillä jokaisella on oma yksilöllinen olemisen tapamme. Jokaisen on luotava oma identiteetinsä ja oltava sille uskollinen.

Näin myös autenttisuuden idea saa erilaisia tulkintoja, koska jokainen pyrkii löytämään oman autenttisuutensa, oman tapansa olla aidosti ja rehellisesti oma itsensä. Autenttisuuden ideaan ja nykyiseen autenttisuuden idean läpäisemään kulttuuriin sisältyykin siten monia sisäisiä jännitteitä, heikkouksia ja epäjohtonmukaisuuksia. Monet autenttisuuden kulttuurin muodot (mm. sen kaikkein narsistisimmat muodot) eivät Taylorin mukaan tee oikeutta 'alkuperäiselle' autenttisuuden idealee. Päinvastoin, ne kääntyvät autenttisuuden ideaa vastaan ja näin ollen vain edesauttavat sitä välineellisen järjen ja atomismin ylivaltaa, jota niiden piti vastustaa.

Taylor ei kuitenkaan lähde tuomitsemaan "egoismin saastuttamia" autenttisuuden kulttuurin muotoja, koska tämä johtaisi helposti koko autenttisuuden kulttuurin tyrmäämiseen. Hänen pyrkimyksensä on näiden vääristyneiden kulttuurimuotojen kohentaminen opettamalla mitä tällaisen toiminnan sisältämä etiikka tarkoittaa. *Autenttisuuden etiikka* osallistuuikin kamppailuun autenttisuuden oikeasta *sisällöstä*, pyrkimyksensä nostaa autenttisuuden kulttuurin tasoa.

Autenttisuus on vakava asia

Autenttisuuden etiikassa Taylor kannattaa kolmea kiistanalaista teesiä: "(1) autenttisuus on pätevä ihanne; (2) ihanteista ja niistä seuraavien käyttäytymismuotojen johdonmukaisuudesta voi käydä mielekästä keskustelua; (3) tällaiset väittelyt eivät ole elämäntähtämyksen kannalta merkityksellisiä" (s. 54.) Mielekäs eettisten kysymysten pohdinta edellyttää Taylorin mukaan aina keskustelua ja omien eettisten lähtökohtien artikuloitua. Hänen mielestään vain artikuloidut eettiset kannanotot voivat olla todella motivoivia ja identiteettiä rakentavia. Tämän perusteella kovin kaan monella meistä ei ole 'identiteettiä' tässä mielessä, sillä kuinka moni meistä todella läpikotaisin 'tuntee itsensä' ja omat eettiset motiivinsa, vaikka se kuinka toivottavaa olisikin.

Eli voivatko ideaalit perustua järkeen tai olla täysin vastuussa järjelle? Vai kurrottavuuko järki oman alueensa ulkopuolelle käsitellessään ideaaleja? Toisaalta voidaan myös epäillä sitä, voivatko nämä meidän rationaalisesti hyväksyttävät (ja autenttiset) ideaalimme todella olla jotakin muuta kuin meidän jo entuudestaan omaamiamme asenteita tai auktoriteeteilta omaksuttuja käsityksiä? Taylorin vastaus on: ideaalien täytyykin voida olla vastuussa järjelle ja autenttiset ideaalit voivat olla vastarinnassa

vallitseviin moraalikäsitteisiin nähden.

Olen samaa mieltä Taylorin kanssa, että olisi hyvä, jos toimintamme olisi mahdollisimman 'järkevää' ja toimintamme motiivit meille mahdollisimman läpinäkyviä. Mutta toisaalta järkeä olisi syytä ajatella myös Toiseuden, erilaisuuden ja monikulttuurisuuden *palvelijana* eikä niille tuomioita langettavana *herrana*, kuten monenlaisista filosofista lähtökohdista lähtien nykyään korostetaan.

Yhteinen merkityskenttä ja monikulttuurisuus

Entä sitten se oikea tulkinta autenttisuudesta, 'autenttisuus itsessään', jota vasten näitä autenttisuuden kulttuurisia ja historiallisia ilmenemismuotoja voidaan tarkastella ja arvostella? Taylor ei vetoa vain 'paras argumentti voittaa' -väittelyyn, vaan perustaa myös "yhteiseen merkityskenttään" ja "tiettyihin yhteisiin arvokriteereihin". Vaikka erilaisilla kulttuureilla ja elämänmuodoilla on erilaiset 'moraalikartat' ja merkityshorisontit, on meillä Taylorin mielestä oltava jotakin samaa, jotakin, jonka kautta erilaisuus voidaan tunnustaa. Mutta miten hyvin tällainen "yhteinen merkityskenttä" on löydettävissä erilaisten elämänmuotojen ja kulttuurien välillä? Eikö meidän pitäisi saavuttaa puolueettoman päättökatojan asema, löydettävä neutraali kieli, jotta voisimme yhteismitallistaa erilaisia moraalikäsitteitä?

Tässä voidaan nähdä jännite Taylorin käytännöllisen järjen käsitteen ja filosofisen antropologian välillä. Taylorin filosofinen antropologia perustuu näkemykseen ihmisestä "itseään tulkitsevana eläimenä" (*self-interpreting animal*). Ihmisen identiteettiä ei ole olemassa ennen tätä (dialogisesti tapahtuvaa) itsetulkintaa — ja sama pätee ihmisyyhteisöihin. Taylor korostaa, että myös erilaiset käsityksemme hyvästä ovat aina kietoutuneet kieleemme, sosiaalisiiin käytäntöihimme, historiaamme, kulttuuriimme ja elämänmuotoomme. Toisaalta olemme Taylorin mukaan myös "vahvoja arvottajia" (*strong evaluators*) eli meillä on aina pakosti jonkinlainen 'moraalinen kartta', jonka kautta näemme asiat hyvinä tai huonoina, tärkeinä tai arvottomina, olennaisina tai epäolennaisina. Miten itsetulkintamme, vahvat arvostuksemme ja kieleemme voidaan sitten ylittää?

Taylor uskoo, että yhteismitallistaminen voidaan tehdä seuraavaan tapaan: etiikka B on parempi kuin A, jos pystymme esittämään uskottavan historiallisen kuvuksen A:sta B:hen, mutta ei toisin päin. B on tällöin A:ta johdonmukaisempi, ristiriidattomampi ja aidompi omille tuntemuksillemme. On selvää, että kun muutos A:sta B:hen on tehty, muuttuvat kieli ja käsitys hyvästä siten, että niiden kautta voidaan antaa vain puolustus B:lle ja vielä siten, että B näyttää olevan A:ta kehittyneempi vält-

täen sen ongelmat ja umpikujat. Hartmut Rosaa ("Goods and life-forms: Relativism in Charles Taylor's political philosophy", *Radical Philosophy* 71, May-june 1995, s. 20-26) seuraten voisi kyseenalaistaa tämänkaltaisen narratiivin kelpaamisen metanarratiiviksi.

Mutta Taylorin mukaan tämä narratiivi vakuuttaa myös A-etiikan edustajan. Jos näin todella tapahtuu, ei vaihdos voi tapahtua kuhnilaisen paradigmanmuutoksen tavoin. Kuhnilaisessa paradigmanmuutoksessa ei ole kyse Taylorin edellyttämästä 'evolutionaarisesta' kehityksestä A:sta B:hen, vaan muutokseen sisältyy aina epäjatkuvuutta ja mittausstandardien vaihtumista. Voidaan sanoa, että eri paradigman edustajat elävät "eri maailmoissa", niin radikaalisti poikkeavat toisistaan heidän tapansa asettaa kysymyksiä ja hahmottaa niihin vastauksia. Jos oletamme, että eri etiikoiden edustajat ovat erilaisten tieteellisten paradigmojen edustajien tapaan 'eri maailman asukkeja' ja että meillä on todella erilaisia, yhteensopimattomia käsityksiä hyvästä, tällaiset taylorilaiset kehityskertomukset eivät toimi.

Taistelu jatkuu

Taylor esittää monia teräviä ja huomionarvoisia kommentteja uuden- ja nykyajan ajattelijoista sekä ajatussuunnista, lipsuttamatta useinkaan liian kohtuuttomiin yksinkertaistuksiin tai yksipuolisiin näkemyksiin. Hänellä on taitoa kaivaa esiin ajattelutapojen ytimet, *tulkita* niitä selkeästi ja vertailla niiden vahvuuksia ja heikkouksia. Taylor saa asiat näyttämään (ainakin pintatasolla) hyvin yksinkertaisilta ja selkeiltä, mikä tekee *Autenttisuuden etiikasta* helppolukuisen. Lisäksi Taylorin ansioksi on luettava hänen pyrkimyksensä johdonmukaisuuteen, jota kuitenkin yritin edellä muutamilla huomautuksilla hieman horjuttaa. Taylor tekee myös naturalistisen ja epäkulttuurillisen selittämisen vastustajalle oudon naturalistiselta ja epäkulttuurilliselta haikahtavan väitteen väittäessään, että markkinoiden ja byrokraattisen valtion "hävittäminen on mahdollonta, [...] joudumme aina elämään niiden vaikutuspiirissä" (s. 138). Tällainen lausuma ei välttämättä rohkaise muuttamaan elämäntähtämme, kuten Taylorin esittämä kolmas 'teesi' edellyttäisi.

Tommi Wallenius

n & n